HAKEMLİ Denetişim
Ortak Aklın Harmanı

Kamu İç Denetçileri Derneği Meşrutiyet Caddesi Konur Sokak No: 36/6 Kızılay - ANKARA
www.kidder.org.tr/denetisim/ • denetisim@kidder.org.tr
ISSN 1308-8335
Yıl: 15, Sayı: 33, 160-172, 2025

Araştırma Makalesi

KİLİT DENETİM KONULARININ DENETİM ROTASYONU VE DENETİM GECİKMESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

(REVIEW OF KEY AUDIT ISSUES IN TERMS OF AUDIT ROTATION AND AUDIT DELAY)

Yusuf KURT[1]

ÖZ

Araştırmada 2017-2022 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST)'e kote olan işletmelerin denetim raporlarında bulunan kilit denetim konu sayıları ile denetim rotasyonu ve denetim gecikmesi arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmada denetim rotasyonu; denetim firmalarının rotasyonu ve sorumlu denetçinin rotasyonu olmak üzere iki açıdan incelenmiştir. Denetim gecikmesinin belirlenmesinde mali yıl sonu kapanışı ile denetim raporunun sorumlu denetçiler tarafından imzalanmasına kadar geçen süre dikkate alınmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki panel veri analizi yöntemi ile test edilmiştir. Çalışma iki model üzerinden gerçekleştirilmiştir. Birinci modelde kilit denetim konu sayıları ile denetim firması rotasyonu incelenirken, ikinci modelde ise kilit denetim konu sayıları ile sorumlu denetçi rotasyonu ele alınmıştır. Modellerden elde edilen sonuçlara göre kilit denetim konu sayıları ile denetim firma rotasyonu, sorumlu denetçi rotasyonu ve denetim gecikmesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çalışmanın gerek ele aldığı konu gerekse ulaştığı sonuçlar açısından özgün olduğu ve literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Denetçi Rotasyonu, Denetim Gecikmesi, Kilit Denetim Konuları, BDS 701

Jel Sınıflandırma Kodları: M40, M41, M42

ABSTRACT

This research tested the relationship between the number of key audit matters in the audit reports of companies listed on Borsa Istanbul (BIST) between 2017 and 2022, and audit rotation and audit delay. In this study, audit rotation is examined from two aspects, namely the rotation of audit firms and the rotation of the responsible auditor. In determining the audit delay, the period between the closing of the financial year and the signature of the audit report by the responsible auditors has been taken into account. The relationship between the variables was tested with the panel data analysis method. The study was carried out on two models. In the first model, the number of key audit matters and the rotation of the audit firm were examined, while in the second model, the number of key audit matters and the rotation of the responsible auditor were examined. According to the results obtained from the models, no significant relationship was found between the number of key audit matters and audit firm rotation, responsible auditor rotation, and audit delay. It is thought that the study is original and can make significant contributions to the literature in terms of both the subject it deals with and the results it reaches.

***Keywords**: Auditor Rotation, Audit Delay, Key Audit Issues, IAS 701*

***JEL Classification Codes**: M40, M41, M42*

[1] Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Özalp Meslek Yüksekokulu, ORCID:0000-0002-1071-4205, yusufkurt@yyu.edu.tr

1. GİRİŞ

Finansal tablolar işletmelerin finansal durumları hakkında işletme içindeki ve işletme dışındaki taraflara bilgi sunmaktadır. Bağımsız denetçiler tarafından denetlenen finansal tablolar kamuya önemli katkılar sağlamakta ve yatırımcıların işletme hakkında doğru ve bilinçli finansal kararlar almasına da olanak tanımaktadır. Borsa İstanbul (BIST)'da işlem gören işletmeler denetime tabi olup, oluşturulan denetim raporları kamuoyuyla paylaşılmaktadır. Denetim raporlarında bağımsız denetçiler tarafından işletmelerin finansal tablolarının gerçeğe uygun, doğru ve güvenilir olup olmadığı hususunda bir görüş bildirilmektedir.

Denetim sürecinde bağımsız dış denetçi, mali tablolarının doğruluğunu ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla şirketin mali kayıtlarını, işlemlerini ve iç kontrol sistemini değerlendirmektedir. Denetim süreci; kanıt toplamayı, testler yapmayı ve mali tablolarda sunulan bilgileri doğrulamayı içermektedir. Denetim sürecinde denetçilerin işletme yönetimiyle uzun süreli bir ilişki kurması, tarafsızlık ve bağımsızlıklarını olumsuz etkileyebilir. Denetçi rotasyonu, bu riskleri azaltarak denetim süreçlerinin daha güvenilir ve objektif bir şekilde yürütülmesini sağlamayı hedefler. Bu sayede, bağımsız denetim sürecinin sonunda bildirilen denetim görüşlerinin güvenilirliği artırılmaktadır. Denetçi rotasyonu, farklı denetçilerin kilit denetim konularını değerlendirmesi ve analiz etmesine ayrı bir pencere açmaktadır. Başka bir ifade ile denetçi rotasyonu ile denetim sürecine farklı bakış açıları getirilerek yenilikçilik ve objektiflik sağlanabilmektedir.

Denetimde rotasyon iki şekilde gerçekleştirilmektedir. İlki denetim firmalarının rotasyonu, ikincisi ise sorumlu denetçilerin rotasyonudur. Denetim firması rotasyonunun zorunlu olup olmadığı ise yaklaşık 50 yıldır tartışılan bir konudur. Denetim rotasyonu konusunda da iki zıt görüşün literatüre hakim olduğu görülmektedir. Zorunlu denetim firması rotasyonunu savunan taraflar, işletmeye yeni gelen denetçilerle bağımsızlığın artacağını iddia ederken, buna karşılık muhalif taraflar ise yeni gelen denetçilerin, müşterinin özel durumuna ilişkin sektör uzmanlığından ve ayrıntılı bilgiden yoksun olabileceğini ve bunun da ilk sözleşmeler için daha yüksek ücretlere neden olacağı ve yeni bir sözleşmenin ilk yıllarında daha fazla sorunlu denetim vakasına yol açabileceğini savunmaktadırlar. (Kwon, Lim ve Simnett, 2014, s.168).

Kilit denetim konuları (KDK), finansal tabloların denetiminde, denetçinin özel dikkat göstermesini gerektiren önemli konulardır. Bu konular bağımsız denetçinin mesleki muhakemesine göre denetimde en önemli olan ve denetçi raporunda bildirilen konulardır. KDK'lar denetim raporunda ayrı bir bölümde açıklanır ve varsa, ilgili finansal tablo hesaplarına ve açıklanan konuya ilişkin açıklamalara yer verilir. KDK'lar Türkiye'de ilk kez "BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi" başlığı ile 9 Mart 2017'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. İlgili literatür incelendiğinde KDK'lara bağlı olarak bağımsız denetçilerin bildirdikleri denetim görüşünün farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan çalışmalar (Akdoğan ve Kılıç, 2021; Karapınar ve Dölen,2020) mevcuttur. Ulusal literatürde kilit denetim konuları ile sorumlu denetçi rotasyonları arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışma bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın hem finansal tablo kullanıcıları ve düzenleyici otoritelere, hem de bağımsız denetçilere faydalar sağlaması beklenmektedir. Çalışma denetim sürecinin etkinliğinin arttırılması konusunda özellikle düzenleyici otoritelere ve bağımsız denetçilere bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmada öncelikle "Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi" konusu açıklanacak, daha sonrasında ise sırasıyla denetim rotasyonu, denetim raporu gecikmesi, literatür taraması ve araştırma hipotezleri, araştırma modeli ve ampirik bulgular ile sonuç bölümlerine yer verilecektir.

2. ISA/BDS 701 BAĞLAMINDA KİLİT DENETİM KONULARI

Denetim raporu formatının genişletilmesi hususunda yıllardır ilgili kurumlar tarafından çağrılar yapılmaktadır. Geleneksel denetim raporu formatı, denetlenen işletme bilgilerinden ziyade, denetim hakkında daha fazla bilgi sunduğu için eleştirilmektedir. Bu konu üzerine finansal tablo kullanıcıların istekleri ile denetim raporunun sağladığı bilgiler arasındaki farkın azaltılması talebine yanıt olarak, Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB) ve Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB) gibi düzenleyici otoriteler, denetim raporu formatına önemli değişiklikler getirmeyi teklif etmişlerdir (Abdullatif ve Al-Rahahleh, 2020, s.268).

İşletmelerin kurumsal şeffaflıklarını arttırabilmeleri için, denetim raporlarında KDK'lara yer vermesi gerekmektedir. Böyle bir gereklilik denetim raporları kullanıcılarının iletişimsel değerini artırmak gibi amaçlarla ortaya çıkmıştır. Ayrıca işletmelerin gizli bilgilerinin KDK'lar olarak raporlanmasından kaçınmak ve hangi kilit denetim konularının açıklanacağına ilişkin kararlar alırken denetçilerin mesleki özerkliğinin korunması da önemlidir (Mihret, Kansal, Muttakin ve Rana, 2022, s.108).

IAASB tarafından 2016 yılında kabul edilen yeni denetim raporu formatı, gerekli denetim çalışmasının niteliği açısından denetçiye yeni sorumluluklar yüklememekle birlikte, denetim raporları hakkında ek açıklamalar içermektedir. Açıklamalara bakıldığında en dikkate değer hususlardan biri, kilit denetim konuları ile ilgilidir. IAASB bu özel açıklamanın içeriğini serbest bırakmış, denetim raporunu işletmeye daha özel hale getirmeyi amaçlamıştır. Daha sonra Uluslararası Denetim Standardı (ISA) 701 yayımlanarak denetçilerin üst yönetimden sorumlu olanlara iletilen konular arasından en yüksek öneme sahip olan ve denetim açısından en yüksek riskleri oluşturan kilit denetim konuları denetçilerin mesleki muhakemelerine göre seçilerek, denetim raporu formatının genişletilmesi amaçlanmıştır. (IAASB, 2015). ISA 701'in amacı, mali tablo kullanıcılarına uygun bilgiler sağlamak için denetim döneminde ortaya çıkan işletmeye özgü kritik konuları vurgulamaktır. Dolayısıyla her işletmedeki, KDK'ların kapsamı ve doğası işletmeler arasında farklılık gösterebilmektedir (Wuttichindanon ve Issarawornrawanich, 2020, s.566).

ISA 701'in bir çevirisi niteliğinde olan "BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi Standardı" Türkiye'de Ocak 2017'den itibaren borsaya kote olan işletmelerin, Ocak 2018'den itibaren ise denetime tabi diğer şirketlerin kilit denetim konularına denetim raporlarında yer vermelerini gerektiren bir standarttır. BDS 701'de KDK'larla ilişkin denetçinin sorumluluğuna ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. BDS 701 Madde 2'de kilit denetim konularının denetçiler tarafından bildirilmesi denetçinin mesleki bilgi ve tecrübelerine dayanılarak oluşturulmakta ve uygulanan denetimlerde daha fazla şeffaflığın sağlanarak finansal tablo kullanıcılarına faydalı olmayı amaçlamaktadır.

Denetçinin belirlemiş olduğu her bir kilit denetim konusu, denetim raporunun ayrı bir bölümünde "Kilit Denetim Konuları" başlığının altında açıklanması gerekmektedir. Denetçinin olumlu görüş dışında bir görüş bildirmesi gereken durumlarda, kilit denetim konuları başlığına denetim raporunda yer vermemelidir. BDS 701 Madde 14'te kilit denetim konularının denetçi raporlarında bildirilmemesi gereken durumlar açıklanmıştır. Buna göre ilgili mevzuat, kilit denetim konusunun kamuoyuna açıklanmasına izin vermeyebilir veya konunun kamuya açıklanması halinde kamu yararının ve ortaya çıkacak olumsuz sonuçların bir değerlendirilmesi yapılarak denetçi tarafından konunun kamuya açıklanması uygun görülmeyebilmektedir.

BDS 701, ISA 701 ile tam uyumlu bir şekilde yayımlanmış olmakla birlikte, ayrı ayrı incelendiğinde kapsam ve yürürlük tarihi bakımından farklılıklar görülmektedir. Kapsam yönünden BDS 701 ve ISA 701 değerlendirildiğinde, finansal tabloların denetiminde ve denetçi raporunda borsada işlem gören şirketlerin denetim raporlarında kilit denetim konularına yer veren ISA 701'in, diğer denetimlerde de uygulandığı anlaşılmaktadır. BDS 701 ise, borsada işlem gören şirketlerin yanı sıra 6102 sayılı TTK kapsamında denetime tabi tüm işletmelerde geçerli olacak şekilde düzenlenmiştir ve bu yönüyle ISA 701'den ayrılmaktadır. ISA 701, bu şartın yalnızca ilgili mevzuatın zorunlu kıldığı durumlarda uygulanacağını belirtirken, BDS 701 kilit denetim konularının denetçi raporunda açıkça bildirilmesini sadece mevzuat gerekliliklerine dayandırmayarak her durumda zorunlu hale getirmektedir (Sarıkaya, 2020, s.13).

3. DENETİM ROTASYONU VE DENETİM RAPORU GECİKMESİ

Denetim rotasyonu, denetim firması rotasyonu ve sorumlu denetçi rotasyonu olarak iki başlıkta incelenebilir. Denetçi bağımsızlığının sağlanabilmesinde farklı ülkelerde denetçi rotasyonu uygulanmaktadır. Zorunlu rotasyon uygulaması, borsaya kote her şirkete belirli bir süre sonra denetim firmasını veya en azından denetim ortağını değiştirme zorunluluğu getirmektedir (Arel, Brody ve Pany, 2005, s.36). Denetçi rotasyonu iki nedenden dolayı gerekli görülmekte hatta bazı ülkelerde kanunen zorunlu tutulmaktadır. Bunlardan ilki denetçi bağımsızlığının sürdürülmesi, ikincisi ise denetim testinde yaratıcılığın teşvik edilerek denetim kalitesinin artırılmasıdır (Mostafa ve Hussien, 2013, s.117). Denetim kalitesini belirleyen unsurlar, bağımsız denetim firmalarına ve bağımsız denetçilere ilişkin faktörler olarak da yine iki grupta ele alınabilir. Bağımsız denetim firmaları açısından bu unsurlar; firmanın ölçeği, çalışanların nitelikleri ve yayımlanan şeffaflık raporları şeklinde özetlenebilir. Bağımsız denetçiler açısından ise uzmanlık bilgisi, deneyimi, bağımsızlık düzeyi, tarafsızlık ilkesi ve dürüstlük denetim kalitesini etkileyen temel faktörlerdir (Kurt, 2022, s.301).

Uluslararası alanda, zorunlu denetçi rotasyonu maliyetlerinin amaçlanan faydalardan daha ağır basıp basmadığı konusundaki tartışma devam etmektedir. Bu doğrultuda ABD eski Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu başkanının, "Tedavinin hastalıktan daha kötü olabileceği" şeklindeki ifadesi, denetçi rotasyonu konusunda endişeyi ortaya koymaktadır (Harber vd., 2024, s.66). Literatürde zorunlu denetçi rotasyonu uygulamasını savunan ve eleştirenler olmak üzere iki zıt görüş bulunmaktadır. Denetçi rotasyonunun savunucuları, öncelikle rotasyonun, denetçi bağımsızlığındaki azalmaya ve uzun denetçi-müşteri ilişkilerinden kaynaklanan finansal raporlamanın kalitesindeki ilgili düşüşlere çözüm getirebileceğini ifade etmektedirler (Gavious, 2007, s.461). Denetçi ve müşteri işletme özelindeki uzun süreli bir ilişki denetçinin objektifliğini kaybetmesine neden olabilir. Bu durum ise, yapılan denetimlerin kalitesini düşürmekte ve bu da düşük kazanç kalitesiyle sonuçlanmaktadır. Savunucular ayrıca, denetçi rotasyonunun firmanın mali tablolarına "yeni bir

bakış açısı" sunacağını ve bunun da denetçinin yanlış beyanları tespit edebilme ve/veya şüpheli muhasebe uygulamalarına itiraz etme olasılığını artırabileceğini iddia etmektedirler (Siregar, Amarullah, Wibowo ve Anggraita, 2012, s.56).

Denetçi rotasyonuna karşı çıkanlar (genellikle muhasebeciler) ise zorunlu denetçi rotasyonunun denetim başlangıç maliyetlerini ve denetim başarısızlık riskini artıracağını iddia etmektedirler. Denetim sözleşmesini imzalayan ve işletmenin denetimini ilk defa yapacak olan denetçiler sözleşmenin ilk yıllarında yönetimin tahmin ve beyanları doğrultusunda denetim faaliyetlerini yürütürler. Zamanla müşterinin iş süreçleri hakkında bilgi düzeyi artan söz konusu denetçiler, daha etkili bir denetim yapabilmektedirler (Crabtree, 2004, s.64). Lu ve Sivaramakrishnan (2009), yeni denetçilerin denetim hakkında zayıf bilgiye sahip olacağını belirtmekte, bu durumun ise denetim sürecinin etkinliğini engelleyeceği ve toplum için bir kayıpla sonuçlanabileceğini savunmaktadır. Denetim firması, genellikle zorunlu denetçi rotasyonuna karşı bir tutum sergilemektedir. Çünkü yeni denetçilerin seçilmesi ve bu denetçilerin denetim firmasının operasyonlarına, prosedürlerine, sistemlerine ve sektörüne aşina hale getirilmesi zaman alıcı ve maliyetli bir süreç olarak görülmektedir (Lu ve Sivaramakrishnan, 2009, s.72).

Mali yıl sonundan denetim raporu tarihine kadar geçen gün sayısı olarak ifade edilen “denetim raporu gecikmesi” veya “aşırı denetim gecikmesi”, yatırımcılara zamanında bilgi sağlamaması nedeniyle finansal raporlamanın kalitesini tehlikeye atmaktadır. Yönetim tarafından hazırlanan finansal bilgilerin doğru ve gerçeğe uygun görünümüne ilişkin denetçi görüşünün gecikmeli olarak açıklanması, bilgi asimetrisini şiddetlendirir ve yatırım kararlarındaki belirsizliği artırır. Bu durum yatırımcıların sermaye piyasasına olan güvenini olumsuz etkileyebilmektedir. Knechel ve Payne (2001), beklenmedik bir raporlama gecikmesinin daha düşük kaliteli bilgilerle ilişkilendirilebileceğini öne sürmektedir (Mohamad, 2010, s.57).

Denetim raporlarının yayımlanmasının gecikmesi, karar alıcılar açısından son derece büyük önem taşımaktadır. Çünkü bir bilginin önemli olup olmadığı, o bilginin karar alıcıya zamanında ulaşmasıyla doğrudan ilişkilidir. Yöneticiler, sahipler veya potansiyel yatırımcılar, denetim raporlarından elde ettikleri bilgiler doğrultusunda kararlarını şekillendireceklerdir. Bu bağlamda, denetim raporunun gecikme süresi uzadıkça, finansal tabloların hazırlanmasında temel ilkeler olarak kabul edilen "zamanında sunum" ve "önemlilik" kavramları ihmal edilmiş olacaktır. Ayrıca, denetim raporlarının hızlı bir şekilde yayınlanması finansal piyasalarda yatırımcılar tarafından normal karşılanırken, yayınlama süresinin uzaması ise finansal piyasalar tarafından olumsuz bir durum olarak algılanabilir. Bu durum, hem ilgili işletmeyi hem de yatırımcıları gecikme süresinden dolayı olumsuz etkileyebilmektedir (Gümrah ve Tanç,2022, s.79).

Finansal tabloların kamuoyuyla zamanında paylaşılması, finansal tablolardaki bilgilerin ilgi düzeyini korumak için esastır. Finansal tabloların sunulmasındaki kasıtsız gecikmeler nedeniyle finansal tablolarda sunulan bilgiler, mali tablo kullanıcılarının kararlarını etkileme yeteneğini kaybedecektir. Yatırımcılar için, mali tabloların zamanında teslimi, yatırıma karar verme sürecindeki belirsizliği ve asimetrik bilginin yatırımcılar arasında yayılmasını azaltacaktır. Mali tabloların zamanında teslimi, borsada sızıntı, söylenti ve içeriden öğrenenlerin ticareti olaylarının azaltılmasına yardımcı olabilmektedir (Abdillah, Mardijuwono ve Habiburrochman, 2019, s.130).

4. LİTERATÜR TARAMASI VE ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Velte ve Issa (2019) paydaşların reaksiyonları açısından denetim raporları üzerinde kilit denetim konusunun etkisini araştırmışlardır. Yapısal literatür taraması kullanılarak elde edilen sonuçlara göre literatürde kilit denetim konuları üzerinde daha çok ampirik araştırmalar yapıldığı görülmüştür.

İşletmelerin denetim raporlarında bulunan kilit denetim konuları ile denetim rotasyonu ve denetim gecikmesi alanlarında yapılan başlıca ulusal ve uluslararası ampirik çalışmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Literatür Özeti

Yazar(lar)	Kapsam	Dönem	Yöntem	Değişkenler	Sonuç
Lin ve Yen (2022)	Taiwan işletmeleri	2016-2018	Regresyon analizi	KDK türleri, denetçi rotasyonu, denetçi tecrübesi, finansal raporlama kalitesi, toplam varlıklar, kaldıraç, işletme büyüklüğü	Denetçi rotasyonundan sonra KDK'larda herhangi bir değişiklik olmadığında, denetçi rotasyonunun finansal raporlama kalitesiyle önemli ölçüde ilişkili olmadığı belirlenmiştir.
Suttipun (2020)	Tayland işletmeleri	2016-2018	Regresyon analizi	KDK raporlama seviyesi, işletme büyüklüğü ve karmaşıklığı, işletme yaşı	KDK raporlama seviyesi üzerinde işletme büyüklüğü ve karmaşıklığının pozitif etkisi varken, karlılığın negatif bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir.

Rahaman, Hossain ve Bhuiyan (2022)	Bangladeş işletmeleri	2018-2020	Nitel ve nicel veri analizleri	KDK açıklanma düzeyi, endüstri özellikleri, firma özellikleri ve denetçi özellikleri	KDK'ların sayısı ve türleri ile bunların açıklanma kapsamı açısından önemli farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir.
Mohamed ve Hussien	Mısır	Belirtilmemiş	Frekans analizi	Denetçilere, Denetim kalitesinin belirlenmesine ilişkin sorular sorulmuştur.	Denetim kalitesinin ve bağımsızlığının artması için denetçi rotasyonu yapılması gerektiği tespit edilmiştir.
Murphy, McLaughlin ve Elamer (2021)	İngiltere işletmeleri	2018-2021	Regresyon analizi	Bağımsız denetçi cinsiyeti, kilit denetim konularının sayısı ve genişliği, denetim ücreti, kaldıraç, karlılık, işletme büyüklüğü	Erkek ve kadın denetim ortakları arasında önemli bir fark olmaksızın, pandemi döneminde denetim ücretlerinde artış ve kilit denetim konularının raporlanmasında daha fazla ayrıntı olduğu tespit edilmiştir.
Abdullatif vd. (2023)	Ürdün işletmeleri	2017-2019	Regresyon analizi	Denetim gecikmesi, KDK konuları, kaldıraç, karlılık, işletme büyüklüğü	Ürdün denetim firmaları tarafından bildirilen KDK sayısı ile denetim gecikmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı ifade edilmiştir.
Hussin, Salleh, Ahmad ve Rahmat (2023)	Malezya İşletmeleri	2017-2019	Panel veri analizi	KDK, denetim ücretleri, yoğun sezon, denetim firması görev süresi ve denetim ortağı cinsiyeti	Kadın denetim ortaklarının KDK'nın genişliğini önemli ölçüde etkilediği, BIG 4 denetim firmaları tarafından denetlenen şirketlerin ve daha yüksek denetim ücretlerinin daha geniş KDK açıklamaları yaptığı gözlemlendi.
Chen ve Zhou (2023)	Çin İşletmeleri	2016-2020	Regresyon analizi	KDK sayısı, KDK sözcük sayısı, büyüklük, sektör,	Denetim firmasını değiştiren işletmelerde daha fazla KDK açıklandığı belirlendi.
Özcan (2021)	Türk İşletmeleri	2019	Regresyon analizi	KDK sayısı, denetim şirketi sınıfı, denetim görüşü, karmaşıklık, büyüklük, kaldıraç	KDK sayısı ile denetim görüşü arasında ilişki olmadığı gözlemlendi.
Sakin ve Yıldırım (2022)	Türk İşletmeleri	2016-2017	T-testleri, ANOVA ve Kruskal Wallis yöntemleri	Denetim gecikmesi, KDK konuları, karlılık, denetçi cinsiyeti, işletme büyüklüğü	Karlılığın denetim raporu gecikmesi üzerinde negatif bir etkisi olduğu belirtilmiştir.
Arzova ve Şahin (2020)	Türk İşletmeleri	2017-2018	Regresyon analizi	KDK, denetçi görüşü, denetim firması, sayfa sayısı	Denetim firması ve denetçi görüşü ile KDK arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı tespit edilmiştir.
Varıcı ve Çağıran (2021)	Türk İşletmeleri	2018-2019	Regresyon analizi	KDK, süreklilik riski, denetçi türü, denetçi rotasyonu, işletme büyüklüğü, finansal oranlar	Kilit denetim konusu sayısına denetçi türü, işletme büyüklüğü ve likidite açısından cari oranın etkisi olduğu belirlenmiştir.
Karapınar ve Dölen (2020)	Türk İşletmeleri	2018	Mann Whitney-U testi ve Kruskal-Wallis testleri	Denetçi görüşü, KDK sayısı, denetim firma büyüklüğü,	Kilit denetim konusu sayısının denetim firmalarının büyüklüğüne göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Kilit denetim konularının yatırımcılar için faydalı olup olmadığı ve onlara önemli bilgi sağlayıp sağlamadığı konusunda yapılan çalışmalardan elde edilen bulguların birbirinden farklı olduğu gözlemlenmektedir. Şöyle ki kilit denetim konularındaki ayrıntıların daha fazla olması durumunda finansal tablolara olan güvenin arttığı tespit edilmiştir. Christensen, Glover ve Wolfe (2014) tarafından raporlanan bir kilit denetim konusunun varlığının, profesyonel olmayan yatırımcıların yatırım kararlarını etkilediği tespit edilmiştir. Rapley, Robertson ve Smith (2018) ise kilit denetim konularının profesyonel olmayan yatırımcıların finansal kararlar alma olasılığını düşürdüğünü belirtmektedirler (Abdullatif ve Al-Rahahleh, 2020, s.271).

Literatürde yer verilen çalışmalara ilişkin, işletmelerin bağımsız denetim raporlarında yer verdikleri KDK'ların daha çok finansal rasyolar, denetim ücretleri, denetim gecikmesi ve denetim görüşü gibi konularla ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Fakat kilit denetim konuları üzerinde denetim firması ve sorumlu denetçi rotasyonlarının etkisinin birlikte araştırıldığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu amaçla literatürdeki boşluğu doldurmak üzere oluşturulan hipotezlere aşağıda yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Hipotezleri

Kilit denetim konu sayıları ile denetim rotasyonu ve denetim gecikmesi arasındaki ilişkinin tespit edilmesi konusunda toplam altı hipotez oluşturulmuş ve ilgili hipotezler aşağıda sıralanmıştır.

H_1: Kilit denetim konu sayıları ile denetim firması rotasyonu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_2: Kilit denetim konu sayıları ile sorumlu denetçi rotasyonu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_3: Kilit denetim konu sayıları ile denetim gecikmesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

5. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Araştırmada Borsa İstanbul (BIST)'a kote olan işletmelerin denetim raporlarında bulunan kilit denetim konu sayıları ile denetim rotasyonu ve denetim gecikmesi arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmada denetim rotasyonu; denetim firmalarının rotasyonu ve sorumlu denetçinin rotasyonu olmak üzere iki açıdan incelenmiştir.

Bu çalışmada BIST 30 endeksinde işlem gören işletmelerin 2017-2022 yılları arasında yayımladıkları yıllık finansal tablolar, faaliyet raporları, entegre raporlar ve bağımsız denetim raporlarından faydalanılmıştır. İlgili veriler Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) ve şirketlerin internet sitelerinden temin edilmiştir. Kilit denetim konuları Türkiye'de denetim raporlarında ilk kez "BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi" bağlığı ile 9 Mart 2017'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle çalışmanın başlangıç yılı 2017 olarak belirlenmiştir. Denetim gecikmesinin belirlenmesinde mali yıl sonu kapanışı ile denetim raporunun sorumlu denetçiler tarafından imzalanmasına kadar geçen süre dikkate alınmıştır.

İşletme denetimlerinde, denetim firmaları rotasyonu ve sorumlu denetçi rotasyonu söz konusu değilse "0", denetim firmaları rotasyonu ve sorumlu denetçi rotasyonu var ise "1" olarak kategorize edilmiştir. Araştırmada firma yaşı, işletme büyüklüğü ve büyüme oranı olmak üzere toplam 3 adet kontrol değişkeni kullanılmıştır. Bu kontrol değişkenleri literatürde sık kullanılan değişkenler olduğundan (Suttipun, 2020; Murphy, McLaughlin ve Elamer, 2021; Abdullatif vd., 2023; An vd., 2023) tercih edilmiştir. Ayrıca kontrol değişkenleri açısından benzer değişkenlerin seçilmesi daha önce elde edilen bulgular ile çalışmadan ulaşılan sonuçların karşılaştırılması bakımından önem arz etmektedir.

Firma yaşı; firmanın kurulduğu tarihten itibaren 2023 yılına kadar geçen süre ile, işletme büyüklüğü; aktif toplamı ile, büyüme oranı ise cari yıl ve önceki yıl satış farkının önceki yıl satış tutarına bölünmesiyle hesaplanmıştır. Denetim raporu gecikmesi, firma yaşı ve işletme büyüklüklerinin hesaplanmasında değişkenlerin doğal logaritmaları dikkate alınmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın yalnızca BIST 30 endeksinde işlem gören işletmeler üzerinde gerçekleştirilmesi çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır. BIST 30 endeksinin seçilmesinin ardında yatan temel neden, bu endeksteki şirketlerin en yüksek işlem hacmine sahip olmasından dolayı, gerek faaliyet konularının çeşitliliği ve gerekse de işlem türlerinin karmaşıklığı nedeni ile diğer işletmelerle karşılaştırıldığında denetçiler tarafından daha fazla KDK raporlanmasının beklentisinden kaynaklanmaktadır.

6. ARAŞTIRMA MODELİ VE AMPİRİK BULGULAR

İşletmelerin denetim raporlarında bulunan kilit denetim konu sayıları ile denetim rotasyonu ve denetim gecikmesi arasındaki ilişkinin belirlenmesinde kullanılacak araştırma modelleri aşağıda belirtilmiştir.

$$KDKS_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 FR_{i,t} + \beta_2 DG_{i,t} \beta_3 YAŞ_{i,t} + \beta_4 IB_{i,t} + \beta_5 BYM_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad \text{(Model 1)}$$

$$KDKS_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 DR_{i,t} + \beta_2 DG_{i,t} \beta_3 YAŞ_{i,t} + \beta_4 IB_{i,t} + \beta_5 BYM_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad \text{(Model 2)}$$

Çalışma, iki model üzerinden gerçekleştirilmiştir. Birinci modelde kilit denetim konu sayıları ile denetim firması rotasyonu ve denetim gecikmesi incelenirken, ikinci modelde ise kilit denetim konu sayıları ile sorumlu denetçi rotasyonu ve denetim gecikmesi ele alınmıştır. Modellerde bulunan KDKS bağımlı değişkeni bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konuları başlığı altında bulunan konu sayılarını, FR bağımsız değişkeni denetim firması rotasyonunu, DG bağımsız değişkeni denetim raporu gecikmesini, DR bağımsız değişkeni sorumlu denetçi rotasyonunu ifade etmektedir.

Modelde kontrol değişkenleri olarak yer alan YAŞ değişkeni işletme yaşını, IB değişkeni işletme büyüklüğünü ve BYM değişkeni ise büyüme hızını temsil etmektedir.

Araştırma modellerinde kullanılan değişkenlerin kısaltma ve hesaplanma şekilleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Tanım	Hesaplanma Yöntemi
Bağımlı Değişken		
KDKS	Kilit Denetim Konu Sayısı	Bağımsız denetim raporunda belirtilen kilit denetim konu sayıları
Bağımsız Değişkenler		
FR	Denetim Firması Rotasyonu	Denetim firması rotasyonu yoksa "0" varsa "1" olarak dikkate alınmıştır.
DG	Denetim Raporu Gecikmesi	Mali yıl sonu kapanışı ile denetim raporunun sorumlu denetçiler tarafından imzalanmasına kadar geçen sürenin doğal logaritması
DR	Sorumlu Denetçi Rotasyonu	Sorumlu denetçi rotasyonu yoksa "0" varsa "1" olarak dikkate alınmıştır.
Kontrol Değişkenleri		
YAŞ	İşletme Yaşı	Cari yıl (2023) ile işletme kuruluş tarihi farkının doğal logaritması
İB	İşletme Büyüklüğü	İşletmelerin aktif toplamının doğal logaritması
BYM	Büyüme Hızı	(Cari yıl satışlar-önceki yıl satışlar) / Cari yıl satışlar

Çalışmada bir bağımlı değişken, üç bağımsız değişken ve üç kontrol değişkeni bulunmaktadır.

Tablo 3: Tanımlayıcı Veri Özetleri

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
KDKS	2.3611	1.0767	0	6
FR	0.1166	0.3219	0	1
lnDG	1.7015	0.1297	1.3222	2.0791
DR	0.2500	0.4342	0	1
lnYAŞ	1.7575	0.1879	1.4149	2.2624
lnİB	7.5550	1.0030	4.8366	10.9810
BYM	0.1224	1.3080	-16.8317	0.7504
N	180	180	180	180

Tablo 3'e göre bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konu sayısının minimum değeri 0, maksimum değerinin ise 6 olduğu tespit edilmiştir. FR ve DR değişkenlerini ifade eden denetim firması rotasyonu ile sorumlu denetçi rotasyonunun minimum değerleri 0, maksimum değerlerinin 1, lnDG değişkenin minimum değeri 1.322, maksimum değeri 2.079,

lnYAŞ değişkenin minimum değeri 1.4149, maksimum değeri 2.2624, lnİB değişkenin minimum değeri 4.8366, maksimum değeri 10.9810 ve BYM değişkenin minimum değeri-16.8317, maksimum değeri 0.7504 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4: Korelasyon Analiz Sonuçları

	KDKS	FR	DR	lnDG	lnYAŞ	lnİB	BYM
KDKS	**1**						
FR	**-0.009**	**1**					
DR	**0.020**	**0.629**	**1**				
lnDG	**-0.269**	**0.225**	**0.139**	**1**			
lnYAŞ	**0.291**	**-0.132**	**-0.147**	**-0.356**	**1**		
lnİB	**-0.073**	**-0.091**	**-0.064**	**0.0805**	**-0.085**	**1**	
BYM	**-0.051**	**0.006**	**0.021**	**-0.034**	**0.106**	**0.007**	**1**

Korelasyon analiz sonuçlarına göre değişkenler arasında en yüksek ilişki 0,629 ile FR ve DR değişkenlerine aittir. Denetim firma rotasyonu ile sorumlu denetçi rotasyonu arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Pozitif olarak en zayıf ilişki ise 0.006 ile işletme büyümesi ile denetim firması rotasyonu arasında olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca lnDG ile lnYAŞ değişkeni arasında -0.356, lnDG ile BYM değişkeni arasında ise -0.034 ile negatif bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Tablodaki tüm değerler incelendiğinde değişkenler arasında maksimum ilişki derecesinin 0.629 olduğu görülmektedir. Buna göre tablodaki tüm değerler 0.90'dan küçük olması, değişkenler arasında yüksek korelasyon başka bir ifade ile çoklu bağlantı problemi olmadığını göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Tablo 5: VIF Sonuçları

Değişkenler	Model 1	Model 2
FR	1.07	-
lnDG	1.20	1.16
DR	-	1.04
lnYAŞ	1.17	1.18
lnİB	1.03	1.02
BYM	1.01	1.01

Modellerde değişkenler arasında çoklu bağlantı olup olmadığına VIF sonuçlarına bakılarak da karar verilebilmektedir. Her iki modelde de elde edilen sonuçların 10'dan büyük olmaması değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olmadığını teyit etmektedir.

Tablo 6: Modellere İlişkin Test Sonuçları

	Breusch Godfrey LM Test		Breusch-Pagan/ Cook Weisberg Test		F Testi		Breusch-Pagan LM Test	
	F Değeri	P Değeri	F Değeri	P Değeri	F Değeri	P Değeri	F Değeri	P Değeri
MODEL 1	45.053	0.000	45.053	0.000	5.23	0.000	77.17	0.000
MODEL 2	45.630	0.000	12.600	0.000	5.36	0.000	74.79	0.000

Modellere ilişkin test sonuçlarına bakıldığında; Breusch-Godfrey LM Testi sonucuna göre modelde otokorelasyon problemine, Breusch-Pagan/ Cook Weisberg Testi sonucuna göre ise modellerde değişken varyans problemine rastlanılmıştır. Modelde F testi sonucuna göre sabit etkili modelin kullanılması gerektiği, Breusch-Pagan LM Testi sonucuna göre ise en iyi tahmincinin rassal etkiler modelinin olduğu belirlenmiştir. Hangi tahmincinin seçileceğine karar verilmesinde Hausman testinden faydalanılmıştır (Torres-Reyna, 2007).

Elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 7: Hausman Test Sonuçları

	Model 1 Katsayılar		
	(b) Sabit Etkiler	(B) Rassal Etkiler	b-B Fark
FR	.2576	.2804	-.0228
lnDG	-.267 4	-.9544	.6865
lnYAŞ	2.8042	1.4160	1.3884
lnİB	-.6452	-.1485	-.4966
BYM	.1018	.0538	.0479
$Chi^2(5) = 25.26$	Prob>Chi2= 0.000		

	Model 2 Katsayılar		
	(b) Sabit Etkiler	(B) Rassal Etkiler	b-B Fark
DR	.0971	.1499	-.0527
lnDG	-.1943	-.8737	.6795
lnYAŞ	-.1943	-.8739	.6795
lnİB	-.6716	-.1564	-.5151
BYM	.0989	.0502	.0487
$Chi^2(5) = 24.74$	Prob>Chi2= 0.000		

Değişkenler üzerinde gerçekleştirilen Hausman test sonuçlarına göre her iki modelin de olasılık değerinin p<0,05 olması; modellere ilişkin en iyi tahmin edicinin sabit etkiler tahmincisi olduğuna işaret etmektedir. Aşağıdaki tabloda otokorelasyon ve değişken varyans problemini dikkate alan Arellano (1987), Froot (1989) ve Rogers (1993) tahmincisi ile yapılan sabit etkiler tahminci sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 8: Sabit Etkiler Model Sonuçları

Model 1	**Katsayılar**	**Std. Hata**	**t**	**p>|t|**
FR	0.2576	0.3376	0.76	0.452
ln**DG**	-0.2679	0.8986	-0.30	0.768
ln**YAŞ**	2.8042	15.3532	0.18	0.856
ln**İB**	-0.6452	0.2795	-2.31	0.028**
BYM	.1018	.0077	13.13	0.000*
R^2	İçerisinde = 0.1032	Arasında = 0.0570	Genelinde = 0.0522	
Gözlem sayısı: 180	Grup Sayısı: 30	Olasılık (P): 0.000		

Model 2	**Katsayılar**	**Std. Hata**	**t**	**p>|t|**
DR	.097152	0.1996	0.49	0.630
ln**DG**	-0.1943	0.9485	-0.20	0.839
ln**YAŞ**	2.6627	15.8586	0.17	0.868
ln**İB**	-0.6716	0.2905	-2.31	0.028**
BYM	0.0989	0.0077	12.83	0.000*
R^2	İçerisinde = 0.0951	Arasında = 0.0549	Genelinde = 0.0492	
Gözlem sayısı: 180	Grup Sayısı: 30	Olasılık (P): 0.000		

Not: * ve ** değerleri sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Model 1 ve Model 2 sonuçları birlikte değerlendirildiğinde; modellerin olasılık değerinin p<0.05 olması kurulan modellerin anlamlı olduğunu göstermektedir. Model 1'de bağımsız değişken olan denetim firması rotasyonunu temsil eden FR değişkeninin olasılık değerinin p>0.05 olması kilit denetim konu sayıları üzerinde denetim firması rotasyonu arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu sonuç işletmelerin denetimlerini gerçekleştiren bağımsız denetim firmalarının değişmesinin, işletmelere ait özel olarak belirlenen kilit denetim konu sayıları üzerinde bir etkisi olmadığını

göstermektedir. Model 2'de bağımsız değişken olan sorumlu denetçi rotasyonunu temsil eden DR değişkeninin olasılık değerinin $p>0.05$ olması kilit denetim konu sayıları üzerinde sorumlu denetçi rotasyonu arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu doğrultuda H_1 ve H_2 hipotezleri desteklenememiştir. Elde edilen sonuç işletmelerde denetçi değişikliği yaşanması durumunun, denetçilerin belirleyeceği kilit denetim konuları ile arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ricquebourg ve Maroun (2023) ile Brilakis ve Demirakos (2022) çalışmalarında denetim firması rotasyonunun kilit denetim konuları üzerinde bir etkisi olduğunu gözlemlerken, denetçi rotasyonun kilit denetim konuları üzerinde bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir. Denetçi rotasyonun kilit denetim konuları üzerindeki etkisi açısından çalışmadan elde edilen sonuç Ricquebourg ve Maroun (2023)'un çalışmalarını desteklerken, denetim firmasını rotasyonu açısından ise farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Verho (2021) çalışmasında kilit denetim konu sayılarının, denetçi rotasyonu ile farklılaştığını tespit etmiştir. Bu açıdan elde edilen sonuç Verho (2021) tarafından ulaşılan sonuçları desteklememektedir. Ulusal literatür incelendiğinde Varıcı ve Çağıran (2021) denetçi rotasyonu ile KDK arasında bir ilişki olmadığını belirlemişlerdir. Çalışma bu açıdan Varıcı ve Çağıran (2021) tarafından elde edilen sonuçları desteklemektedir.

Denetim gecikmesinin doğal logaritmasını ifade eden lnDG değişkeni ile işletme yaşı değişkenini temsil eden lnYAŞ değişkenlerinin olasılık değerlerinin $p>0.05$ olması "kilit denetim konu sayıları" ile "denetim raporunun gecikmesi" ve "işletme yaşı" arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu sonuç sorumlu denetçinin denetim raporunu imzalayana kadar geçen süreler ile işletme yaşının, kilit denetim konu sayıları üzerinde bir etkisi olmadığını göstermektedir. Başka bir ifade ile kilit denetim konu sayılarının azlığı veya çokluğu denetim raporunun tamamlanma süresi ve işletme yaşına göre istatistiki düzeyde anlamlı olarak değişmediğini ifade etmektedir. Denetim gecikmesi ve kilit denetim konuları açısından çalışmadan elde edilen sonuç Kawamoto, Dantas ve Antiqueira (2021) ile Abdullatif, Alzebdieh ve Ballour (2022) çalışmalarını desteklemektedir. Baloğlu ve Çakalı (2022) ile Sakin ve Yıldırım (2022) tarafından ulaşılan sonuçlarda ise kilit denetim konularının denetim raporlarına dahil edilmesinin denetim raporu gecikmesini etkilemediği tespit edilmiştir.

Her iki modelde de kontrol değişkenleri olarak bulunan işletme büyüklüğü ve büyüme hızını temsil eden lnİB ve BYM değişkenlerinin olasılık değerlerinin $p<0.05$ olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç işletme büyüklüğü ve büyüme hızının kilit denetim konu sayıları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir. Kilit denetim konu sayıları ile işletme büyüklüğü değişkeni arasında negatif ve %5 düzeyinde bir ilişki olduğu, kilit denetim konu sayıları büyüme hızı değişkeni arasında ise pozitif ve %1 düzeyinde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla işletme büyüklüğü arttıkça, belirlenen kilit denetim konu sayılarının azaldığı görülmektedir. Fakat işletmelerin büyüme hızı arttıkça işletmelere ilişkin bağımsız denetçiler tarafından belirlenen kilit denetim konu sayılarında bir artış olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifade ile işletmelerin büyüme hızları azaldıkça, kilit denetim konu sayılarının da azaldığı tespit edilmiştir.

7. SONUÇ

Araştırmada, Borsa İstanbul (BIST)'a kote olan işletmelerin denetim raporlarında bulunan kilit denetim konu sayıları ile denetim rotasyonu ve denetim gecikmesi arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu kapsamda BIST 30 endeksinde işlem gören işletmelerin 2017-2022 yılları arasında yayımladıkları yıllık finansal tablolar, faaliyet raporları, entegre raporlar ve bağımsız denetim raporlarından faydalanılmıştır. Çalışmada denetim rotasyonu; denetim firmalarının rotasyonu ve sorumlu denetçinin rotasyonu olmak üzere iki açıdan incelenmiştir. Denetim gecikmesinin belirlenmesinde mali yıl sonu kapanışı ile denetim raporunun sorumlu denetçiler tarafından imzalanmasına kadar geçen süre dikkate alınmıştır.

Denetçi raporu; tüm denetim sürecinin nihai ürünü olmakla birlikte ekonomiler, piyasalar ve işletmeler üzerindeki mevcut küresel etkileri nedeniyle denetçi raporunun önemi artmaktadır. Özellikle denetim görüşünün uygun şekilde değerlendirilmesi ve KDK'ların raporlanması önem arz etmektedir. Her işletmenin dinamikleri ve finansal durumları birbirlerinden farklılaştığı gibi, KDK'ları da farklılaşabilmektedir. KDK'ların denetçi raporuna dahil edilmesiyle işletmede en kritik noktalar açığa vurularak şeffaflık artmaktadır. Ayrıca finansal tablo kullanıcıları denetçinin ilgi çektiği kritik alanlara odaklanarak finansal karar alma davranışlarında değişikliklere gidebilmektedir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre;

- Bağımsız denetim firmalarının rotasyonunun, kilit denetim konu sayıları üzerinde bir etkisi olmadığı belirlenmiştir.
- Denetçi rotasyonu ile kilit denetim konuları ile arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.
- Sorumlu denetçinin denetim raporunu imzalayana kadar geçen süreler ile işletme yaşının, kilit denetim konu sayıları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir. Başka bir ifade ile kilit denetim konu sayılarının azlığı veya çokluğu denetim raporunun tamamlanma süresi ve işletme yaşına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir.

- Kontrol değişkenleri olan işletme büyüklüğü ve büyüme hızı değişkenlerinin kilit denetim konu sayıları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Denetim firması veya denetçi rotasyonun kilit denetim konu sayıları üzerindeki bir etkisi olmadığı sonucu yorumlandığında, işletmelerde rotasyon gerçekleştiğinde yeni denetçilerin, mevcut kilit denetim konularını devam ettirmelerinden veya KDK'lar açısından önemli değişiklikler yapmadıklarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca elde edilen sonuçlardan hareketle, düzenleyiciler, denetçiler ve yatırımcılara yönelik çıkarımlar ve birtakım öneriler sunulabilir. Örneğin düzenleyiciler daha kapsamlı veri setleri ve farklı yöntemlerle analizler yapılmasını teşvik ederek bu mekanizmaların işlevselliğini yeniden değerlendirebilir. Denetçiler açısından rotasyon politikalarının kilit denetim konuları ile doğrudan bir ilişki kurulamadığı bulgusu, denetçiler için bu politikaların uygulanmasında daha esnek davranılabileceğini gösterebilir. Bu ise, özellikle denetim maliyetlerinde azalmaya katkı sunabilir. Bunun yanında denetçilerin kilit denetim konularını daha iyi değerlendirebilmesi için mesleki gelişim ve sektörel uzmanlık eğitimlerine önem verilebilir. Son olarak yatırımcıların kilit denetim konularına dayalı olarak aldıkları kararların rotasyon politikaları veya denetim gecikmesinden bağımsız olabileceğini göstermektedir. Bunun yanında yatırımcılar işletme yönetiminden kilit denetim konularıyla ilgili hangi risklerin önceliklendirildiği ve bu risklerin nasıl yönetildiği gibi bilgiler talep edebilir. KDK ile denetim gecikmesi arasında anlamlı bir sonuca ulaşılamamasında ise; deneyimli denetim ekiplerinin, daha karmaşık ve çok sayıda kilit denetim konusunu daha hızlı ve etkili bir şekilde sonuçlandırmasının bir etken olduğu değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Abdillah, M. R., Mardijuwono, A. W. Ve Habiburrochman, H. (2019). The Effect Of Company Characteristics And Auditor Characteristics To Audit Report Lag. *Asian Journal of Accounting Research*, 4(1), 129-144.

Abdullatif, M. ve Al-Rahahleh, A. S. (2020). Applying A New Audit Regulation: Reporting Key Audit Matters İn Jordan. *International Journal of Auditing*, 24(2), 268-291.

Abdullatif, M., Alzebdieh, R. ve Ballour, S. (2023). The Effect Of Key Audit Matters On The Audit Report Lag: Evidence From Jordan. *Journal of Financial Reporting and Accounting,* https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JFRA-07-2022 (Erişim Tarihi:10.06.2023)

Akdoğan, N., ve Kılıç, G. (2021). Borsa İstanbul (BİST) Şirketlerinin 2019 Yılındaki Denetim Görüşleri, Bağımsız Denetçi Raporlarında Verilen Görüşün Dayanağı ve Kilit Denetim Konularının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21(64), 1-18.

An, R., Li, W., Wang, D., Wang, Y., ve Yu, L. (2023). Do Key Audit Matters Affect Operating Activities? Evidence from inventory management. *Abacus*, 59(1), 300-339.

Arel, B., Brody, R. G. ve Pany, K. (2005). Audit Firm Rotation And Audit Quality. *The CPA Journal*, 75(1), 116-144

Arzova, S. B., ve Şahin, B. Ş. (2020). ISA 701 (BDS 701) Kilit Denetim Konuları: BIST 30, BIST 50 ve BIST 100 Endekslerinde Yer Alan Finans Kurumlarına Yönelik Analiz. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 20(60), 75-94.

Baloğlu, G., & Çakalı, K. R. (2022). AUDIT Report Tımelıness: Evıdence From Turkey. Journal of Research in Business, 7(2), 316-334.

BDS 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi Standardı, 09/03/2017 tarihli, 30002 sayılı Resmi Gazete

Brilakis, C. ve Demirakos, E. (2022). Does Audit Firm Change Affect Key Audit Matters (KAM)?. Available at SSRN 4283710.

Chen, L., Xiao, T., ve Zhou, J. (2023). Do Auditor Changes Affect The Disclosure Of Critical Audit Matters? Evidence From China. *Economic Modelling*, 122(2023), 1-16

Crabtree, A. D. (2004). An Empirical İnvestigation Of The Effects Of Earnings Predictability And Auditor-Client Relationships On The Bond Credit Market (Doctoral dissertation, Virginia Polytechnic Institute and State University).

Gavious, I. (2007). Alternative Perspectives To Deal With Auditors' Agency Problem. *Critical Perspectives on Accounting*, 18(4), 451-467.

Gümrah, A., ve Tanç, A. (2022). Denetim Raporu Gecikmesini Etkileyen Faktörler: Türkiye'deki Finans Kuruluşları Üzerine Bir Araştırma. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(1), 78-94.

Harber, M., Duboisée de Ricquebourg, A. ve Maroun, W. (2024, January). Costs and Benefits Of Mandatory Audit Firm Rotation: Initial Engagement Experience Of Audit Committee Chairs And Engagement Partners. *Accounting Forum*, 48 (1), 63-89.

Hussin, N., Salleh, M. F., Ahmad, A. Ve Rahmat, M. M. (2023). The Association Between Audit Firm Attributes and Key Audit Matters Readability. *Asian Journal of Accounting Research*. https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AJAR-10-2022-0317/full/html (Erişim Tarihi:14.06.2023)

IAASB (2015), Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements https://www.iaasb.org/publications/international-standard-auditing-isa-701-new-communicating-key-audit-matters-independent-auditor-s-3 (Erişim Tarihi: 13.12.2024)

Karapınar, A., & Dölen, T. (2020). Bağımsız Denetim Raporlarında Kilit Denetim Konusu Açıklamaları: Türkiye örneği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(4), 763-780.

Kawamoto, C. T., Dantas, J. A. ve Antiqueira, J. R. M. (2021). The Relationship Between The Introduction Of Key Audit Matters And The Audit Delay in Brazil. *Revista Contemporânea de Contabilidade*, 18(49). 92-110

Knechel, W. R. ve Payne, J. L. (2001). Research Notes. Additional Evidence On Audit Report Lag. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 20(1), 137– 146.

Kurt, Y. (2022). Denetim Kalitesi Üzerinde Borçlanma Maliyetleri, Kaldıraç Oranları ve İşletme Büyüklüğünün Etkisi *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 6(2), 298-316.

Kwon, S. Y., Lim, Y. ve Simnett, R. (2014). The Effect Of Mandatory Audit Firm Rotation On Audit Quality And Audit Fees: Empirical Evidence From The Korean Audit Market. *Auditing: A Journal of Practice & Theory,* 33(4), 167-196.

Lin, H. L. ve Yen, A. R. (2022). Auditor Rotation, Key Audit Matter Disclosures, And Financial Reporting Quality. *Advances in accounting*, 57, 1-14.

Lu, T. ve Sivaramakrishnan, K. (2009). Mandatory Audit Firm Rotation: Fresh Look Vs Poor Knowledge. *Journal of Accounting and Public Policy*, 28, 71–91.

Mihret, D. G., Kansal, M., Muttakin, M. B. ve Rana, T. (2022). The Auditing Profession And The Key Audit Matter Reporting Requirement. *Qualitative Research in Accounting & Management*, 19(1), 107-125.

Mohamad Naimi, M. N., Rohami, S. ve Wan-Hussin, W. N. (2010). Corporate Governance And Audit Report Lag İn Malaysia. *Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance*, 6(2), 57-84

Mostafa Mohamed, D. ve Hussien Habib, M. (2013). Auditor İndependence, Audit Quality And The Mandatory Auditor Rotation in Egypt. *Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues,* 6(2), 116-144.

Murphy, P., McLaughlin, C. ve Elamer, A. A. (2023). Audit Partner Gender And The COVID-19 Pandemic: The İmpact On Audit Fees And Key Audit Matters. *Journal of Financial Reporting and Accounting* https://doi. org/10, 1108.

Özcan, A. (2021). What Factors Affect The Disclosure Of Key Audit Matters? Evidence From Manufacturing Firms. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(1), 149-161.

Rahaman, M. M., Hossain, M. M. ve Bhuiyan, M. B. U. (2022). Disclosure of key audit matters (KAMs) in Financial Reporting: Evidence From An Emerging Economy. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, https://www.emerald.com/insight/publication/issn/2042-1168 (Erişim Tarihi:11.06.2023)

Ricquebourg, A. D. ve Maroun, W. (2023). How Do Auditor Rotations Affect Key Audit Matters? Archival Evidence From South African Audits. *The British Accounting Review*, 55(2023), 1-18

Sakin, T. ve Kuzu Yıldırım, S. (2022). The Effect Of Key Audit Matters On Audit Report Lag And Determinants Of The Audit Report Lag: Turkish evidence. *Hitit Journal of Social Sciences*, 15(2), 549-566.doi: 10.17218/hititsbd.1168160

Sarıkaya, F. (2020). Değişen Bağımsız Denetim Yaklaşımı, Kilit Denetim Konuları Ve Borsa İstanbul'da İşlem Gören İşletmeler Üzerine Bir Araştırma, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), 1-98

Siregar, S. V., Amarullah, F., Wibowo, A. ve Anggraita, V. (2012). Audit Tenure, Auditor Rotation, And Audit Quality: The Case Of Indonesia. *Asian Journal of Business and Accounting*, 5(1), 55-74.

Suttipun, M. (2020). Factors İnfluencing Key Audit Matters Reporting in Thailand. *Asian Journal of Accounting Perspectives,* 13(1), 26-39.

Tabachnick, B. G. ve Fidell. L. S. (2007). Using Multivariate Statistics (5th ed.). Needham Heights, MA Allyn & Bacon

Torres-Reyna, O. (2007). Panel Data Analysis Fixed And Random Effects Using Stata, Data And Statistical Services, Princeton University.

Varıcı, İ., ve Çağıran, F. K. (2021). Kilit Denetim Konularına Etki Eden Faktörler: BIST KOBİ Örneği. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (32), 87-106.

Velte, P. ve Issa, J. (2019). The Impact Of Key Audit Matter (KAM) disclosure İn Audit Reports On Stakeholders' Reactions: A Literature Review. *Problems and Perspectives in Management,* 17(3), 323-341.

Verho, E. (2021). The Effect Of Audit Firm Rotation On Key Audit Matters: Evidence from European Union. (Master's Thesis), Hanken School Of Economics. 1-71

Wuttichindanon, S. ve Issarawornrawanich, P. (2020). Determining Factors Of Key Audit Matter Disclosure İn Thailand. *Pacific Accounting Review*, 32(4), 563-584.